

الگوی مطلوب برنامه درسی «کتاب آیین زندگی» (با تأکید بر مهارت‌های «شهروند جهانی دینی»)

فهمیه روزبه*

تاریخ دریافت: ۹۸/۲/۳۰

عزت الله نادری**

تاریخ پذیرش: ۹۸/۶/۷

مریم سیف نراقی***

چکیده

تربیت شهروندی جهانی مفاهیم و مهارت‌های خاص را با گسترش ابعاد آن‌ها تقویت می‌نماید. به رغم شرایط مختلف، عموم افراد در همه جوامع در معرض ارزش‌های دینی قرار دارند. هدف این پژوهش ارائه الگوی مطلوب برنامه درسی «کتاب آیین زندگی» دوره کارشناسی بر مبنای مؤلفه‌های شهروند جهانی با تأکید بر شهروند دینی است. روش پژوهش حاضر از نوع تحقیقات «زمینه‌ای» است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اعضای هیأت علمی دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه‌های استان قم و کلیه دانشجویان رشته علوم تربیتی دانشگاه‌های استان قم است که با استفاده از روش تصادفی طبقه‌ای تعداد ۱۳۵ استاد عضو هیأت علمی و ۱۸۰ نفر دانشجو از میان آن‌ها انتخاب شد. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته دارای ۶۲ گویه با طیف لیکرت و با پایایی ۰/۸۴ استفاده شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی شامل آزمون آماری خی دو استفاده شد.

کلیدواژگان: برنامه درسی، تربیت دینی، آیین زندگی، الگوی مطلوب، آموزش عالی.

* دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

** استاد گروه علوم تربیتی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. eznaderi@hotmail.com

*** استاد گروه علوم تربیتی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

نویسنده مسئول: عزت الله نادری

مقدمه

جهانی شدن به عنوان یک فرآیند فراگیر و گسترده، تأثیر شگرفی بر تمام ابعاد زندگی آدمی، به ویژه آموزش و پرورش در کلیه سطوح از ابتدایی تا آموزش عالی داشته است به نحوی که چهره نظام‌های آموزشی در سراسر جهان تغییر کرده و اندیشه‌های سنتی و رایج درباره تعلیم و تربیت و ابزارها و رسانه‌های آموزشی به سرعت رنگ باخته و جای خود را به اندیشه‌ها و روش‌های نوین داده است (عزیزی و شیخ محمدی، ۱۳۹۴). آموزش جهانی در سال‌های ۱۹۸۰ میلادی به عنوان روشی برای جمع بندی آموزش‌های مواردی همچون صلح، حقوق بشر، مسائل میان فرهنگی، محیط زیست و توسعه از طریق رویکردی دانش آموز محور ظهور نمود (هیگس و هولدن، ۲۰۰۷).

به گفته دیل، علاقه به آموزش شهروندی جهانی توسعه پیدا کرده است (دیل، ۲۰۱۵). رشد گسترده علاقه و گرایش به سمت آموزش شهروندی جهانی از وسعت انتشار پژوهش‌های مرتبط با آن مشهود است (مایرز، ۲۰۱۵). مانند فراخوان‌های عمومی، تمرین‌ها و برنامه‌ها (مارشال، ۲۰۱۱) و گزارش‌های سیاسی (یونسکو، ۲۰۱۵). در تعریف شهروند جهانی، کان (۲۰۰۹) معتقد است شهروند جهانی شخصی است که نه تنها در قبال کشور خود مسئولیت دارد بلکه در مقابل تمام دنیا مسئول است. بریگهام (۲۰۱۱) بر این باور است که شهروندی جهانی شیوه‌ای برای درک نحوه عملکرد جهان و به هم پیوستگی مردم جهان به یکدیگر، شیوه‌ای برای نگرستن به برابری و عدالت اجتماعی، واقعیت‌های موجود، تفاوت‌ها و راه‌هایی که می‌توان در وضع موجود تغییر ایجاد کرد و در نهایت شیوه عمل بر اساس تفکر انتقادی، به چالش کشیدن بی عدالتی‌ها و تمرین حقوق شهروندی است (منافی شرف آباد، ۱۳۹۳). در واقع شهروند جهانی، شهروند مسئولی است که به تفاوت‌ها احترام می‌گذارد، وابستگی و به هم پیوستگی همه مردم جهان به یکدیگر را درک می‌کند و آمادگی دارد که متعهدانه و با حساسیت، بر اساس ملاحظات محلی و جهانی دست به عمل بزند (استوارت، ۲۰۰۸). از نظر گلیسن (۲۰۱۲) نیز شهروند جهانی به عنوان نتیجه‌ای از ارتباطات دنیای جهانی نگرسته می‌شود که در آن شهروند ملی با مسئولیت کم‌تر و هویت وسیع‌تر در جامعه جهانی مشارکت می‌کند. دیل (دیل، ۲۰۱۳) پیشنهاد می‌کند که ما شهروندان جهانی را از جانب ویژگی‌هایی همچون آگاهی

جهانی و قابلیت‌های جهانی بنگریم، در حالی که مکینتاش (۲۰۰۵) اظهار می‌نماید که شهروندی جهانی را با قابلیت‌های ذهنی، قلبی و جسمی مرتبط بدانیم. برخی شهروندی جهانی را «شهروندی فراتر از حیطه مرزها» یا «شهروندی برتر از دولت ملی» قلمداد می‌کنند. لیک (۲۰۱۶) و کتینگ (۲۰۱۴) به مفهوم شهروندی جهانی مانند مجموعه‌ای از رفتارها و مهارت‌ها نگاه می‌کنند.

به طور کلی تربیت شهروند جهانی برگرفته از عملکردها، مشارکت، گفت‌وگو و همکاری‌های موجود در آموزش رسمی و غیر رسمی می‌باشد و رویکردی چندجانبه را برای اجرای مفاهیم، متدولوژی و تئوری در زمینه‌های مربوطه شامل آموزش حقوق انسانی، آموزش صلح، آموزش برای توسعه پایدار و آموزش برای درک بین‌المللی به کار می‌گیرد. این نوع آموزش ویژگی‌هایی همچون همدلی و مسئولیت مشترک را ترویج می‌دهد (پراکن، ۲۰۱۴). شاید بتوان شناخته‌شده‌ترین تعریف از شهروندی جهانی را برگرفته از سازمان آکسفام انگلستان (۲۰۱۵) دانست که شهروندی جهانی را به عنوان فردی که واجد ویژگی‌های زیر است تعریف می‌نماید: آگاه از دنیای وسیع‌تر و درک نقش خود به عنوان یک شهروند جهانی؛ احترام و ارج نهادن به تفاوت‌ها؛ درک چگونگی فعالیت‌های جهانی؛ مشارکت فعالانه در ایجاد عدالت اجتماعی؛ مشارکت در جامعه از سطوح داخلی تا جهانی؛ همکاری با سایر افراد برای تبدیل جهان به مکانی عادلانه‌تر و پایدارتر؛ پذیرش مسئولیت عملکرد دیگران.

دیسیکو (۲۰۱۶) در تحقیقی به بررسی آموزش شهروند جهانی طبق مؤلفه‌های مورد نیاز قرن ۲۱: مطالعه موردی دبیرستان المپیوس پرداخته است. نتایج تحقیق وی نشان داد مؤلفه مشارکت اجتماعی، تفکر انتقادی، مسئولیت‌پذیری، عدالت و برابری، صلح جهانی و حفظ محیط زیست در صدر مؤلفه‌های مورد نیاز شهروند جهانی است. ذهابیون (۱۳۹۵) در پژوهش خود با عنوان «آموزش شهروند جهانی و دلالت‌های آن برای اهداف برنامه درسی در سطح جهانی» به این نتیجه رسید که مفهوم شهروند جهانی در آینده بسیار مورد توجه قرار خواهد گرفت بنابراین این موضوع نیازمند آموزش‌های خاص در جنبه‌های مختلف جهانی است. نتایج تحقیق موفی (۲۰۱۶) نشان داد که برای پرورش میل و گرایش به سوی شهروند جهانی نیاز به حمایت‌های سازماندهی شده است و برای

بهینه سازی اهداف برنامه درسی نیاز به ایجاد ارتباط بین برنامه‌های درسی محلی و ملی و برنامه‌های درسی جهانی رسمی و بین‌المللی است.

جهان امروز به علل گوناگون برای پر کردن خلأ معنوی و اخلاقی خود به دین‌ورزی آورده است و به دنبال الگویی کامل و جامع است که دارای مبانی معرفتی، فرهنگی، اخلاقی، معنوی، انسانی و مبتنی بر حقوق بشر باشد و عدالت اجتماعی و امنیت را برای همه تضمین و مشتاقانه جست‌وجو کند تا از این بحران‌های فکری و معنوی نجات یابد و این وجود، فضایی مناسب برای حامیان پیام دین شمرده می‌شود. از سویی دیگر با پدیدار شدن آثار جهانی شدن، هویت بشر امروز در معرض تهدید جدی قرار گرفته است. جهانی شدن هویت‌های محلی، بومی و فرهنگی را می‌پوشاند، از این رو دین در خلق هویت نوین فرامنطقه‌ای، ملی، زبانی و نژادی نقشی مؤثر ایفا کند (اسلامیان، ۱۳۹۲: ۱۳). از حقوق شهروندان در جامعه برخورداری از رفاه و آسایش مادی است. ایشان حق دارند که در یک محیط امن و با آرامش از مواهب هستی بهره‌مند گردند و به طریق دلخواه خود به کسب و کار پردازند. قرآن کریم به مالکیت خصوصی و حق همگانی در بهره‌برداری از منابع طبیعی تأکید دارد و در آیه ۹ سوره مبارکه اعراف می‌فرماید:

﴿لقد مکناکم فی الأرض وجعلناکم فیها معاش﴾

«ما تسلط و مالکیت بر زمین را برای شما قرار دادیم و انواع وسایل زندگی را برای شما فراهم ساختیم»

به رغم شرایط مختلف، عموم افراد در همه جوامع در معرض ارزش‌های دینی و فرهنگ‌های غیر بومی قرار دارند. این وضعیت به گونه‌ای بسط و گسترش یافته که منجر به پیدایش و طرح نگرش‌های دینی مبتنی بر چشم اندازهای فراملی نیز شده است؛ نگرشی که از دیدگاه برخی از صاحب‌نظران، رویکردی مبتنی بر «دین جهانی» نامیده می‌شود. از جمله مهم‌ترین تهدیدها و چالش‌های جهانی شدن، رواج و گسترش تکثرگرایی دینی است. تکثرگرایی با فرآیند سلب تمرکز مذهبی در تربیت دینی موجب تردید در آموزش‌های مطلق‌گرایی و حمایت از نسبیت‌گرایی می‌شود. یکی دیگر از این تهدیدها، هجوم به هویت دینی است که فرآیند تربیت دینی در پی تشکیل آن است. این تهدید به دلیل ابزارهایی بدون جهت‌گیری‌های خاص است که پدیده جهانی شدن برای

گسترش خود از آن‌ها سود می‌برد. فرهنگ کنونی حاکم بر انواع ابزارهای ارتباطی نوین برای کاربرانی که بنیه فکری قابل توجهی نداشته باشند «هویت زا» بوده و هویت ساز نیست، زیرا ارزش‌های زندگی که دین مطرح می‌کند بر آن حاکم نیست (احمدی، ۱۳۸۸: ۹۸). تربیت دینی این قابلیت را دارد که به دور از هرگونه تعصب و با برخوردی سنجیده با فرآیند جهانی شدن مواجه شود. بنابراین موضع آن در برابر پروسه جهانی شدن، موضع ارزیابی، انتخاب‌گری، گزینش و طرد نسبت به مظاهر و دستاوردهای جهانی بر طبق مبانی ایدئولوژیک اسلامی است (شاه طالبی و میرشاه جعفری، ۱۳۹۱: ۱۲۱).

بر این اساس تربیت دینی می‌تواند کلیدی‌ترین نقش را در توسعه معنوی و کمال جامعه دینی ایفا کند و هرگونه کاستی در آن، موجب بروز نابهنجاری در پرورش نسل جدید جامعه می‌شود. تربیت دینی آن است که تدین در ارتباطی از نوع تربیت در فرد شکل گیرد. در صورت ترکیب مؤلفه‌های تدین و تربیت، می‌توان در عصر جهانی شدن از تربیت دینی صحبت کرد، پیراستن تربیت دینی از تلاش‌های شبه تربیتی و بدفهمی‌ها از دین، امکان توفیق تربیت دینی در عصر حاضر را فراهم می‌کند (سبحانی نژاد و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۷). از حقوق شهروندان در جهان، زندگی در محیطی سرشار از صلح و صفاست. تا جایی که خداوند در آیه ۱۰ سوره مبارکه حجرات می‌فرماید:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوِيكُمْ﴾ (حجرات / ۱۰)

«در حقیقت مؤمنان با هم برادرند پس میان برادرانتان را سازش دهید»

بنابراین نه تنها مؤمنان برادر یکدیگر شمرده شده‌اند، بلکه ایجاد صلح و آشتی هم از وظایف همه شهروندان است.

هدف آموزش شهروندی جهانی حقیقتاً آموزش دانش آینده درباره جهان به افراد نیست بلکه پرورش نسل آینده با استفاده از عقایدی است که به کمک آن بتوانند با نابرابری‌ها و چالش‌ها جهانی مقابله کنند (دیسیکو، ۲۰۱۶). تربیت شهروند جهانی، عملکردهای اصلی آموزش را که برای شکل‌گیری شهروندی با جهانی شدن در ارتباط است، مشخص می‌نماید. علاوه بر این به ارتباطات دانش، مهارت‌ها و ارزش‌ها برای مشارکت شهروندان و همکاری آنان در ابعاد مختلف توسعه اجتماعی که با سطوح ملی و جهانی پیوند خورده اند اهمیت می‌دهد (تاویل، ۲۰۱۳). تربیت شهروندی جهانی مفاهیم

و مواد تمامی موضوعات و حوزه‌های آموزشی را با گسترش ابعاد آن‌ها تقویت می‌نماید. از طریق این فرآیند، مربیان و فراگیران علل و ریشه‌های وقایع و پیشرفت‌های صورت گرفته در سطح داخلی را بررسی می‌نمایند، ارتباطات آن‌ها با سطح جهانی را مورد توجه قرار می‌دهند و به تعیین راه حل‌های احتمالی می‌پردازند. این نوع از بررسی روابط میان موضوعات در سطح خرد و کلان و پیشرفت‌های صورت گرفته، عنصری اساسی در تجهیز دانش آموزان و دانشجویان برای شکوفاسازی استعداد نهانی آن‌ها در جهان دارای وابستگی در حال تغییر سریع می‌باشد (تاویل، ۲۰۱۳). دانشجویان قشری از جامعه هستند که خود را برای ورود فعال به جامعه و بر عهده گرفتن مسئولیت‌های اجتماعی آماده می‌کنند. به همین دلیل یکی از وظایف آموزش عالی رشد و توسعه مهارت‌ها و ویژگی‌های لازم در میان افراد است. برخی از این صلاحیت‌ها به اختصار عبارت‌اند از مهارت‌های ارتباطی یا قوای مربوط به تفهیم و تفهم، مهارت در بکاربردن روش علمی یا روش حل مسأله، معلومات و مهارت‌های لازم جهت فهم اقوام و ملل، مهارت‌های لازم جهت حفظ سلامت جسم و قوای نفسانی، مهارت‌های لازم جهت اجرای وظایف مدنی و مهارت‌های حرفه‌ای (سبحانی نژاد، ۱۳۹۱). از سوی دیگر، آنچه مسلم است آن است که محیط آموزش عالی روی افق ذهنی دانشجو تأثیرات شگرفی داشته، دیدگاه او را گسترده می‌کند و در سیستم و نظام پیشداوری‌ها و نگرش و ارزش‌های اجتماعی مورد قبول وی دگرگونی‌های گسترده‌ای به وجود می‌آورد. بر همین اساس، دوره آموزش عالی جایگاه مناسب و مهمی برای آموزش و تربیت شهروند جهانی است و بدون شک برنامه درسی و محتوای آموزشی و تربیتی بستر اساسی این آموزش و تربیت است. آموزش شهروند جهانی با توجه به تحولات سریع اجتماعی، فن آوری و سیاسی دوران معاصر، از جمله دل‌مشغولی‌های برنامه ریزان درسی و سیاستگذاران تعلیم و تربیت کشورهای جهان و ایران به شمار می‌آید (موسوی، ۱۳۸۰). یکی از اهداف پرورشی شهروند جهانی در نظام آموزش عالی تأکید بر توسعه مهارت‌ها، دانش و شناخت و نگرش در حیطه‌های برنامه درسی است. از جمله اقدامات اساسی در این زمینه طراحی برنامه‌های درسی در زمینه تربیت شهروند جهانی است (موسی پور، ۱۳۸۳). به گفته تایلر (۱۹۸۴) هر برنامه درسی شامل اهداف و مقاصد، تجربیات یادگیری (محتوا و موضوع درسی)، سازمان دادن

و ارزشیابی می‌باشد (ملکی، ۱۳۹۵). با توجه به مطالب عنوان شده و اهمیت موضوع فوق، تحقیق حاضر قصد دارد به طراحی و اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامه درسی «اخلاق کاربردی» دوره کارشناسی بر مبنای مؤلفه‌های شهروند جهانی آکسفام بپردازد.

پرسش‌ها

پرسش اول: اهداف برنامه درسی «اخلاق کاربردی» دوره کارشناسی بر مبنای مهارت‌های شهروند جهانی (در سه حیطة دانش، نگرش و مهارت) کدام است؟
جدول ۱: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص هدف‌های برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطة دانش

شاخص‌ها گروه‌ها		خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
استادان	۳	۲	۲	۲	۳۷	۲۷	۴۰	۳۰	۵۳	۳۹	
دانشجویان	۱	۱	۲	۱	۵۴	۳۰	۵۷	۳۲	۶۶	۳۶	

مقدار $\chi^2 = 10.192$

سطح احتمال خطاپذیری = 0.001

درجه آزادی = ۴

$p < 0.05$

جدول ۲: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص اهداف برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطة نگرش

شاخص‌ها گروه‌ها		خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
استادان	۰	۰	۱۳	۱۰	۲۸	۲۱	۴۷	۳۵	۴۷	۳۴	
دانشجویان	۰	۰	۱۶	۹	۲۸	۱۶	۶۳	۳۴	۷۳	۴۱	

مقدار $\chi^2 = 11.605$

سطح احتمال خطاپذیری = 0.004

درجه آزادی = ۴

$p < 0.05$

جدول ۳: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص اهداف برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر

مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطه مهارت

شاخص‌ها گروه‌ها		خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
استادان	۴	۳	۲	۲۶	۱۹	۴۱	۳۱	۶۱	۴۵		
دانشجویان	۳	۲	۱۹	۱۰	۳۲	۱۸	۶۶	۳۷	۶۰	۳۳	

مقدار $\chi^2 = 9.895$ دو

سطح احتمال خطا پذیری = 0.032

درجه آزادی = ۴

$p < 0.05$

پرسش دوم: محتوای برنامه درسی «اخلاق کاربردی» دوره کارشناسی بر مبنای

مهارت‌های شهروند جهانی (دانش، نگرش، مهارت) چگونه است؟

جدول ۴: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص محتوای برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر

مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطه دانش

شاخص‌ها گروه‌ها		خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
استادان	۴	۳	۰	۰	۲۹	۲۲	۴۱	۳۰	۶۱	۴۵	
دانشجویان	۰	۰	۳	۲	۲۸	۱۶	۷۳	۴۰	۷۶	۴۲	

خی دو = 11.765

سطح خطا پذیری = 0.012

درجه آزادی = ۴

$p < 0.05$

جدول ۵: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص محتوای برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر

مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطه نگرش

شاخص‌ها گروه‌ها		خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
استادان	۳	۲	۰	۰	۱۵	۱۱	۶۵	۴۸	۵۲	۳۹	

الگوی مطلوب برنامه درسی «کتاب آیین زندگی» (با تأکید بر مهارت‌های «شهروند جهانی دینی») ۴۳/

دانشجویان	۳	۲	۶	۳	۳۵	۲۰	۷۶	۴۲	۶۰	۳۳

خی دو = ۱۰.۴۵

سطح خطاپذیری = ۰.۰۲۹

درجه آزادی = ۴

$p < ۰ / ۰۵$

جدول ۶: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص محتوای برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطه مهارت

شاخص‌ها گروه‌ها	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
استادان	۲	۱	۲	۲	۴۰	۳۰	۴۶	۳۴	۴۵	۳۳
دانشجویان	۰	۰	۳	۲	۵۸	۳۲	۵۴	۳۰	۶۵	۳۶

خی دو = ۱۳.۱۲۵

سطح خطاپذیری = ۰.۰۰۰

درجه آزادی = ۴

$p < ۰ / ۰۵$

پرسش سوم: روش‌های یاددهی-یادگیری برنامه درسی «اخلاق کاربردی» دوره

کارشناسی بر مبنای مهارت‌های شهروند جهانی (دانش، نگرش و مهارت) چگونه است؟
جدول ۷: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص راهبردهای یاددهی-یادگیری برنامه درسی

پیشنهادی مبتنی بر مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطه دانش

شاخص‌ها گروه‌ها	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
استادان	۲	۲	۳	۲	۵	۴	۴۹	۳۶	۷۶	۵۶
دانشجویان	۰	۰	۷	۴	۱۶	۹	۸۴	۴۷	۷۳	۴۰

خی دو = ۱۰.۹۵۴

سطح خطاپذیری = ۰.۰۲۳۴

درجه آزادی = ۴

$p < ۰ / ۰۵$

الگوی مطلوب برنامه درسی «کتاب آیین زندگی» (با تأکید بر مهارت‌های «شهروند جهانی دینی») ۴۵/

استادان	۴	۳	۲	۲	۴۵	۳۳	۳۴	۲۵	۵۰	۳۷
دانشجویان	۰	۰	۴	۲	۴۵	۲۵	۶۰	۳۳	۷۱	۴۰

خی دو = ۱۱.۴۴۵

سطح خطاپذیری = ۰.۰۳۵

درجه آزادی = ۴

$p < ۰ / ۰۵$

جدول ۱۱: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص ارزشیابی برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطه نگرش

شاخص‌ها گروه‌ها	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
استادان	۲	۲	۱	۱	۴۸	۳۵	۵۰	۳۷	۳۴	۲۵
دانشجویان	۰	۰	۶	۳	۶۱	۳۴	۵۷	۳۲	۵۶	۳۱

خی دو = ۹.۷۵

سطح خطا پذیری = ۰.۰۰۱

درجه آزادی = ۴

$p < ۰ / ۰۵$

جدول ۱۲: توزیع نظرات استادان و دانشجویان در خصوص ارزشیابی برنامه درسی پیشنهادی مبتنی بر مهارت تربیت شهروند جهانی در حیطه مهارت

شاخص‌ها گروه‌ها	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
استادان	۳	۲	۵	۴	۳۷	۲۷	۳۶	۲۷	۵۴	۴۰
دانشجویان	۰	۰	۵	۳	۴۵	۲۵	۵۹	۳۳	۷۱	۳۹

خی دو = ۹.۵۶

سطح خطاپذیری = ۰.۰۴۹

درجه آزادی = ۴

$p < ۰ / ۰۵$

نتیجه بحث

آموزش شهروند جهانی از جمله موضوعاتی است که برای دستیابی به اهداف رویکرد تفاهم بین المللی، باید در برنامه درسی مورد توجه قرار گیرد. اهمیت اساسی این آموزش به این دلیل است که در طی این آموزش افراد یاد می‌گیرند که چگونه در بهبود به امور گوناگون جامعه جهانی مشارکت داشته باشند. در مجموع ضرورت دارد که به تمام ابعاد شهروند جهانی در کتاب‌های درسی دوره‌های مختلف آموزشی پرداخته شود. آنچه در این پژوهش به آن پرداخته شده است طراحی و اعتباربخشی الگوی مطلوب برنامه درسی «اخلاق کاربردی» با توجه به مؤلفه‌های شهروند جهانی در سه حیطه دانش، نگرش و مهارت می‌باشد. برنامه درسی آیین زندگی از واحدهای دانشگاهی است که علی‌رغم اهمیت فراوان کم‌تر به آن پرداخته شده است. این در حالی است که این واحد درسی دارای اهمیت خاصی می‌باشد چراکه از دروسی است که تمامی دانشجویان رشته‌های مختلف در دوره کارشناسی ملزم به گذراندن آن هستند. ویژگی برجسته الگوی تأیید شده آن است که مؤلفه‌های آن در همه ابعاد چهارگانه برنامه ریزی درسی (اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری و ارزشیابی) در سه بخش دانش، مهارت و نگرش ارائه شده‌اند.

یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که بین نظرات استادان و دانشجویان دانشگاه‌های استان قم، در رابطه با ارزشیابی الگوی پیشنهادی برنامه درسی «اخلاق کاربردی» مبتنی بر مؤلفه‌های شهروند جهانی در سه حیطه دانش، نگرش و مهارت در چهار بخش اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری و ارزشیابی تفاوت معناداری وجود ندارد و ۹۵٪ استادان و دانشجویان در سطح متوسط و بالاتر الگوی فوق را به منظور طراحی برنامه درسی آیین زندگی دوره کارشناسی مطلوب می‌دانند. مؤلفه‌های شهروند جهانی مورد تأیید استادان و دانشجویان در چهار بخش اهداف، محتوا، راهبردهای یاددهی - یادگیری و ارزشیابی در قالب مدل شماره ۱ ارائه شده است. قابل ذکر است یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش‌های مووفا (۲۰۱۶) و دیسیکو (۲۰۱۶) و ده‌بیون (۱۳۹۵) مطابقت و همخوانی دارد. در مجموع و با عنایت به آنچه گذشت، تربیت شهروند جهانی با لحاظ کردن ویژگی‌های متنوع فرهنگی و به تعبیری چند فرهنگی جوامع

معاصر، به فراگیران فرصت توسعه تفکر انتقادی در مورد فرهنگ خویش، فرهنگ‌های دیگر و مسائل پیچیده جهانی را در محیط اجتماعی می‌دهد. بر این اساس، نظام‌های تربیتی باید به منحصر به فرد بودن هر انسان احترام بگذارند، ضمن اینکه باید شهروندان را برای زندگی در دنیای جهانشمول آماده کنند و آن‌ها را به شهروندانی تبدیل کنند که به فرهنگ بومی و قومی خود بازگردند و در غنی‌تر ساختن و توسعه آن فرهنگ بکوشند. بر این اساس، شهروندان هر جامعه نیازمند دانش، نگرش و مهارت‌هایی هستند که آن‌ها را قادر سازد به عنوان یک عضو در جامعه جهانی حضور فعال در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی داشته باشند. با داشتن مهارت‌های شهروندی بتوانند در یک گروه به همراه دیگران کار جمعی انجام دهند، زندگی سالمی داشته باشند و مسئولیت حفظ سلامت خود را بپذیرند. همچنین با روشی صلح آمیز اختلافات را حل کنند، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در جامعه را نقادانه تحلیل کنند، اعتماد به نفس داشته باشند، عقاید دیگران را تحمل کنند و ضمن احترام به حقوق انسان‌ها و نگرانی در مورد سرنوشت دیگران نسبت به آن‌ها احساس مسئولیت کنند. شهروندان جهانی باید بتوانند از فناوری‌های جدید مانند فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده کنند و از آن به منظور ارتقای سطح زندگی فردی و رفاه اجتماعی خود بهره بگیرند.

تربیت شهروندی جهانی در نسل جدید و در عصر حاضر با هدف ایجاد شخصیت متفکر، منتقد، مستقل و آزاد اندیش یکی از وظایف اساسی دولت‌ها و جامعه جهانی می‌باشد. این میسر نمی‌شود مگر با بسترسازی مناسب اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و سیاسی که در جریان آن متربیبان به عنوان شهروندان، با تفاوت‌ها و تنوع‌های نگرش‌های مختلف فرهنگی را از طریق آموزش مستمر آشنایی پیدا کنند. به حقوق، منافع و علایق دیگران احترام گذاشته؛ همچنین پیروی از قواعد و ارزش‌های مشترک اجتماعی و فرهنگی را تمرین کنند. بدین ترتیب، دامنه تعلیم و تربیت برای شهروندی جهانی گستره وسیعی را در بر می‌گیرد چراکه ناگزیر از به نمایش گذاشتن تعلیم و تربیت شهروندی جهانی متضمن احترام برای همه شهروندان جهانی با یک چشم انداز جهانی مشترک است. در واقع حفظ کرامت انسانی، پذیرش تنوع و احترام به اعتقادات گروه‌های مختلف فرهنگی است که منجر به همدردی جهانی فراتر از موانع پیش روی آن

می‌گردد. در پایان، پیشنهاد می‌شود پس از فراهم سازی بسترها و زیرساخت‌های لازم، به منظور اجرای مؤلفه‌های شهروند جهانی پیشنهاد شده در تحقیق، سرفصل‌های آن در برنامه درسی اخلاق کاربردی دوره کارشناسی لحاظ شود و کتابی منطبق بر الگوی ارائه شده، تألیف شود. همچنین مبحث «شهروند جهانی» به عنوان یک درس در برنامه درسی رشته علوم تربیتی گنجانده شود و دوره‌های آموزش ضمن خدمت ویژه کارشناسان و استادان دانشگاهی به صورت منظم و مداوم در جهت ارائه دانش و نگرش و مهارت مطلوب شهروند جهانی و ایجاد انگیزه به منظور کاربرد این مهارت‌های در کلاس‌های درس برگزار شود.

کتابنامه

عزیزی، علی و مهوش شیخ مرادی. ۱۳۹۴ش، جهانی شدن و آموزش مجازی در آموزش عالی، ارائه شده در اولین کنفرانس بین المللی مدیریت، بوشهر: مؤسسه سفیران فرهنگی مبین.
ملکی، حسن. ۱۳۹۳ش، برنامه ریزی درسی (راهنمای عمل)، مشهد: انتشارات پیام اندیشه.
منافی شرف آباد، کاظم. ۱۳۹۳ش، تربیت شهروند جهانی، تهران: انتشارات مرکز ملی جهانی شدن.
موسوی، سید یعقوب. ۱۳۸۱ش، محدودیت‌ها و ظرفیت‌های توسعه حقوق شهروندی در ایران، چکیده مقالات و تحقیقات همایش راهکارهای توسعه فرهنگ شهروندی، اصفهان: انتشارات محبان.
موسی پور، نعمت الله و فرهاد امیر سردابی. ۱۳۸۴ش، مبانی برنامه ریزی درسی، تهران: نشر سمت.
نادری، عزت الله و مریم سیف نراقی. ۱۳۹۵ش، روش‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی، تهران: انتشارات ارسباران.

کتب انگلیسی

Brachen ,M.(2014).Paper 1-Plenary Dbates. **Submission to UNESCO for the UNESCO forum on Global Citizenship Education** .Bangkok, Thailand.
Brigham,M.(2011) . Creating Citizen and Assessing Outcomes ,Jgcee: **Journal of Global Citizenship & equity Education** ,Vol,1.
Dill, J.S. (2013).**The longings and limits of global citizenship education**. New York,NY:Routledge.
Dill, J. S. (2015). **The longings and limits of global citizenship education: The moral pedagogy of schooling in a cosmopolitan age**. New York, NY: Routledge.
DiCicco, Marzia Cozzolino(2016). Global Citizenship Education within a Context of Accountability and 21st Century Skills: The Case of Olympus High School. **Global Studies Center, University of Pittsburgh United States**. Volume 24 Number 57 . ISSN 1068-2341
Gleeson,G, (2012).Connecting the Disconnects: Human Rights and Global Citizenship , **Undergraduate Journal of Global Citizenship** ,Vol,1.
Hicks,D. & Holden ,C. (Ed).(2007). Teaching the Global Dimen: **Key principles and effective practice**. Abingdon :Routledge.
Kan, / (2009). Global Citizenship in Social Studies Education. **Pamukkale University Education Faculty Journal**. Number 26, 2009, pp. 25-30.
Keating, A. (2014) **Education for Citizenship in Europe**. Palgrave Macmillan.
Leek, Joanna .(2016). Global Citizenship Education in School Curricula. A Polish Perspective. **Journal of Social Studies Education Research**, v7 n2 p51-74.
Marshall, H. (2011). Instrumentalism, ideals and imaginaries: Theorising the contested space of global citizenship education in schools. *Globalisation, Societies and Education*, 9(3/4), 411-426. <http://dx.doi.org/10.1080/14767724.2011.605325>.
Mcintosh,P.(2005).Gender perspectives on educating for global citizenship. In :**Noddings, N.ed.S.Educating citizens for global awareness**.New York and London:Teachers College Press.
Moffa, Eric D.(2016). Fostering Global Citizenship Dispositions: The Long-Term Impact of Participating in a High School Global Service Club. **Social Studies**, v107 n4 p145-152.

- Myers, J. P., McBride, C., & Anderson, M. (2015). **Beyond knowledge and skills: Discursive construction of civic Identity in the world history classroom**. *Curriculum Inquiry*, 45(2), 198-218. <http://dx.doi.org/10.1080/03626784.2015.1011045>.
- Oxfam.(2015) . **Education for global Citizenship** : A Guide for schools. Oxford: Oxfam.
- Stewart,L. (2008). **Global Citizenship and Wilfrid Laurier Univesity**, Laurier Students Public Interest Research Group, Ontario Canada.
- Tawil ,S.(2013). **Education for Global Citizenship: A framework for discussion** UNESCO Education Research and Foresight (ERF) Working Papers Series. No.7.Paris,UNESCO.
- UNESCO (2015). **Global citizenship education. Topics and learning objectives**. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf>

مقالات

- ذهابيون، شهلا و عليرضا يوسفی و محمد يارمحمدیان. ۱۳۹۴ش، «تربیت شهروند جهانی و دلالت‌های آن برای اهداف برنامه درسی در عصر جهانی شدن»، مجله مطالعات آموزش بین المللی، دوره ۶، شماره ۱، صص ۲۰۶-۱۹۵.
- سبحانی نژاد، مهدی و مهدی محمودی. ۱۳۹۱ش، «بررسی کیفی چگونگی انطباق اهداف آموزش عالی با مقتضیات بعد اقتصادی جهانی شدن از دیدگاه اعضای هیأت علمی»، مجله مدیریت دانشگاه اسلامی، شماره ۱.

Bibliography

- Azizi, Ali and Mahvash Sheikh Moradi. 2015, Globalization and Virtual Education in Higher Education, Presented at the First International Management Conference, Bushehr: Mobin Cultural Ambassadors Institute.
- Maleki, Hassan 2014, Curriculum Planning (Practice Guide), Mashhad: Payame Andisheh Publications.
- Manafi Sharafabad, Kazem. 2014, Global Citizen Education, Tehran: National Center for Globalization Publications.
- Mousavi, Seyed Yaghoob 2002, Limitations and Capacities of Citizenship Development in Iran, Abstract of Articles and Research of the Conference on Strategies for the Development of Citizenship Culture, Isfahan: Moheban Publications.
- Musapour, Nematullah and Farhad Amir Sardaei. 2005, Basics of Curriculum Planning, Tehran: Samt Publishing.
- Naderi, Ezatullah and Maryam Seif Naraghi. 2016, Research Methods and How to Evaluate it in Humanities, Tehran: Arasbaran Publications.

English books

- Brachen ,M.(2014).Paper 1-Plenary Debates. Submission to UNESCO for the UNESCO forum on Global Citizenship Education .Bangkok, Thailand.

- Brigham, M. (2011). Creating Citizen and Assessing Outcomes, *Jgcee: Journal of Global Citizenship & equity Education*, Vol, 1.
- Dill, J.S. (2013). *The longings and limits of global citizenship education*. New York, NY: Routledge.
- Dill, J. S. (2015). *The longings and limits of global citizenship education: The moral pedagogy of schooling in a cosmopolitan age*. New York, NY: Routledge.
- DiCicco, Marzia Cozzolino (2016). *Global Citizenship Education within a Context of Accountability and 21st Century Skills: The Case of Olympus High School*. *Global Studies Center, University of Pittsburgh United States*. Volume 24 Number 57. ISSN 1068-2341
- Gleeson, G. (2012). *Connecting the Disconnects: Human Rights and Global Citizenship*, *Undergraduate Journal of Global Citizenship*, Vol, 1.
- Hicks, D. & Holden, C. (Ed). (2007). *Teaching the Global Dimen: Key principles and effective practice*. Abingdon: Routledge.
- Kan, A. (2009). *Global Citizenship in Social Studies Education*. *Pamukkale University Education Faculty Journal*. Number 26, 2009, pp. 25-30.
- Keating, A. (2014) *Education for Citizenship in Europe*. Palgrave Macmillan.
- Leek, Joanna. (2016). *Global Citizenship Education in School Curricula. A Polish Perspective*. *Journal of Social Studies Education Research*, v7 n2 p51-74.
- Marshall, H. (2011). *Instrumentalism, ideals and imaginaries: Theorizing the contested space of global citizenship education in schools*. *Globalization, Societies and Education*, 9(3/4), 411-426. <http://dx.doi.org/10.1080/14767724.2011.605325>.
- Mcintosh, P. (2005). *Gender perspectives on educating for global citizenship*. In: Noddings, N. eds. *Educating citizens for global awareness*. New York and London: Teachers College Press.
- Moffa, Eric D. (2016). *Fostering Global Citizenship Dispositions: The Long-Term Impact of Participating in a High School Global Service Club*. *Social Studies*, v107 n4 p145-152.
- Myers, J. P., McBride, C., & Anderson, M. (2015). *Beyond knowledge and skills: Discursive construction of civic Identity in the world history classroom*. *Curriculum Inquiry*, 45(2), 198-218. <http://dx.doi.org/10.1080/03626784.2015.1011045>.
- Oxfam. (2015). *Education for global Citizenship: A Guide for schools*. Oxford: Oxfam.
- Stewart, L. (2008). *Global Citizenship and Wilfrid Laurier University, Laurier Students Public Interest Research Group, Ontario Canada*.
- Tawil, S. (2013). *Education for Global Citizenship: A framework for discussion UNESCO Education Research and Foresight (ERF) Working Papers Series. No.7. Paris, UNESCO*.
- UNESCO (2015). *Global citizenship education. Topics and learning objectives*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf>

Articles

- Zahabiun, Shahla and Alireza Yousefi and Mohammad Yarmohammadian. 2015, "Global Citizenship Education and Its Implications for Curriculum Objectives in the Age of Globalization", *Journal of International Education Studies*, Volume 6, Number 1, pp. 206-195.
- Sobhaninejad, Mehdi and Mehdi Mahmoudi. 2012, "Qualitative study of how to adapt the goals of higher education to the requirements of the economic dimension of globalization from the perspective of faculty members", *Journal of Islamic University Management*, No. 1.

Optimal Curriculum Model of the Book "Rite of Life" (with emphasis on the skills of a "global religious citizen")

Fahimeh Roozbeh

PhD Student in Curriculum Planning, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Ezatullah Naderi

Professor of Department of Educational Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Abstract

Global citizenship education strengthens specific concepts and skills by expanding their dimensions. Despite the different circumstances, the general public in all societies is exposed to religious values. The purpose of this study is to present the optimal curriculum model of Book "Rite of Life" of undergraduate course based on the components of global citizenship with emphasis on religious citizen. The method of the present research is "field" research. The statistical population of the study includes all faculty members of humanities faculties of Qom universities and all students of educational sciences of Qom universities. 135 faculty members and 180 students were selected using stratified random sampling method. A researcher-made questionnaire with 62 items with a Likert scale and a reliability of 0.84 was used to collect data. In order to analyze the data, descriptive and inferential statistics including chi-square test were used.

Keywords: Curriculum Religious education Rite of life Optimal model Higher education.